

Kaisa Rantamäki

KETUT, KOLOT JA MUUT MUUTTUVAT JÄKÄLÄNKÄYTÖT

Katsaus 2020-luvulla yleistyneiden seksistä käytettyjen
kiertoilmaisujen osien esiintymiseen
Suomen kansan vanhoissa runoissa

Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Kesäkuu 2022

TIIVISTELMÄ

Kaisa Rantamäki: Ketut, kolot ja muut nykypäivän jäkälänkäytöt. Katsaus 2020-luvulla yleistyneiden seksistä käytettyjen kiertoilmaisujen osien esiintymiseen Suomen kansan vanhoissa runoissa

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Kielten tutkinto-ohjelma

Kesäkuu 2022

Tarkastelen tässä kandidaatintutkielmassa 2020-luvulla yleistyneitä, seksistä käytettyjä kiertoilmaisuja ja erityisesti niiden osien esiintymistä Suomen kansan vanhoissa runoissa. Valitsin aiheen, sillä siitä löytyi huomattavan vähän valmiita tutkimuksia. Olen tutkimuksessani esitellyt muutamia aiheesta tehtyjä aiempia tutkimuksia ja perustellut omaa aiheenvalintaani niiden pohjalta. Seksistä käytetyt kiertoilmaisut esiintyvät merkittävän usein arkipuheessamme, mutta niiden tutkiminen tai niiden aiheuttama kielen monipuolistuminen on jäänyt vaille tutkimusta. Monet aineistoni ilmaisuista esiintyvät arkikielessä myös epäseksuaalisessa kontekstissa. Ilmaisujen merkityksen muuttuminen on mielenkiintoinen ilmiö. Tutkimuksessani vertailen kahta erilaista aineistoa. Ensimmäinen aineisto on kerätty vuosina 2015–2020 esiintyneiden verkkomediodien artikkeleista. Artikkelit on valittu niin, että ne käsittelevät jo valmiiksi aiheeseeni sopivia teemoja, kuten seksiä tai seksuaalisuutta. Toinen aineistoni on kerätty Suomen kansan vanhojen runojen arkistosta pyrkien löytämään näillä keinoin vastaavuuksia nykypäivän aineiston ilmaisuille. Olen valinnut aineistostani ilmaisuja, joihin syvennyn tarkemmin ja joita analysoin. Pohjaan analyysini teoriakirjallisuuteen, joka käsittelee muun muassa semantiikkaa ja kontekstin merkitystä sanojen merkityksen tulkitsemisessä. Tutkimuskysymykseni ovat: 1) Millaiseksi analysoimieni ilmaisujen merkitys on muuttunut vuosien saatossa? 2) Kuinka konteksti vaikuttaa ilmaisujen merkityksen tulkitsemiseen valitsemisessä teksteissä? 3) Moniko analysoimistani kiertoilmaisuista esiintyy Suomen kansan vanhoissa runoissa selkeästi seksuaalisessa kontekstissa tai jossakin muussa kontekstissa?

Tutkimuksessani hyödynnän runokatkelmia, jotka olen poiminut Suomen kansan vanhojen runojen arkistosta. Analyysini perustuu semanttiseen analyysiin runokatkelmien tarjoamien kontekstien perusteella. Vertailen runoissa esiintyvien ilmaisujen merkityksiä nykypäivän aineistoni ilmaisiin. Nykypäivän aineistoni tekstikatkelmat ovat lyhyempiä, joko valmiiksi litteroituja repliikkejä tai puhekielisiä keskustelupalstakommentteja. Pyrin tutkimuksessani osoittamaan kontekstin vaikutuksen ilmaisujen merkityksen muuttumiseen.

Tutkimukseni päätelmänä on, että konteksti vaikuttaa ilmaisujen osien merkityksen muuttumiseen huomattavasti. On kuitenkin perusteltua kritisoida kontekstin vaikutuksen suuruutta, sillä semanttinen analyysi osoittaa joidenkin ilmaisujen pysyneen samantyyppisinä kontekstistaan ja julkaisuvuosidastaan huolimatta. Nykypäivän aineiston vertaaminen eräänlaiseen moderniin runouteen on ymmärrettävää. Sen yhteydet ja samankaltaiset käyttötavat runoaineiston kanssa tulevat selkeästi ilmi. Tutkimukseni ei käsittele syitä merkityksen muutokselle ja jättää huomioimatta tekstikatkelmien ulkopuoliset tekijät.

Avainsanat: kalevalaiset runot, Suomen kansan vanhat runot, seksi, kiertoilmaisut, metaforat, konteksti

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1 Johdanto	4
1.1 Aiheen tausta ja tarkoitus	4
1.2 Tutkimuskysymykset ja -menetelmät.....	6
1.3 Tutkimusaineisto	7
2 Teoriataustaa	10
3 Ilmaisujen analyysi	13
3.1 Jäkälää porojen kohteena	14
3.2 Kävikö kettu kolossa?	16
3.3 Osattiin sitä ennenkin kuksia ja kyntää.....	19
4 Päätäntö.....	23
5 Lähteet.....	26
LIITE 1.....	29
LIITE 2.....	30
LIITE 3.....	31

1 Johdanto

1.1 Aiheen tausta ja tarkoitus

”Posket punahtuvat”, sanotaan Kotimaisten kielten keskuksen Kielikello-podcastin jaksossa - *Karvalammella ongella* (2020). Podcastissa käsitellään kiertoilmaisuin seksistä käytettyjä monenlaisia kiertoilmaisuja. Aihetta lähestytään ensisijaisesti vanhempien ilmaisujen näkökulmasta. Jaksossa myös mainitaan ilmaisujen uudistuminen ja verrataan niitä tietynlaiseen moderniin runouteen, joka mahdollistaa seksistä käytettävän kielen rikkauden myös nykypäivänä.

Tässä kandidaatintutkielmassa tutkin 2020-luvulla seksistä käytettyjä kiertoilmaisuja ja niiden esiintymistä nykyisistä yhteyksistä eroavissa konteksteissa Suomen kansan vanhoissa runoissa (myöhemmin tekstissä SKVR). Aineistoni koostuu aiheeseen liitettävästä teoriakirjallisuudesta ja vuosina 2015–2022 ilmestyneissä verkkomedioissa julkaistuista ilmaisuista. Olen kerännyt aineistoni talvella ja keväällä 2022 ja hyödyntänyt siinä ainoastaan jo valmiiksi ylös kirjoitettuja tekstejä. Suuri osa 2020-luvun aineistostani koostuu verkkotoimittajien puolestani tuottamista litteraateista, jolloin sanojen lähteenä ovat sekä heidän kirjoittamansa artikkelit että alkuperäislähteet eli esimerkiksi tosi-tv-sarjat. Työssäni tutkin sitä, millaisissa yhteyksissä ja kontekstin mukanaan tuomissa merkityksissä nämä nykyään merkitykseltään seksuaalisissa yhteyksissä esiintyvät ilmaisut on nähty SKVR:ssa. Olen myös tehnyt suppean katsauksen siihen, millä tavoin ilmaisujen merkitykset ovat muuttuneet vuosien saatossa.

Valitsin tämän tutkimusaiheen sen kiinnostavuuden takia. Kiinnostavuutta määrittelevinä asioina ovat toimineet löytämäni kirjallisuus, aineiston monipuolisuus ja ajankohtaisuus. Kalevalaisten runojen kuvausta seksistä ja etenkin kuvailun sensuroimista vanhoissa teksteissä on lisäksi käsitelty muun muassa Suomalainen runous keskiajalta autonomian ajan loppuun -kurssilla (Tampereen yliopisto, 2021). Käsittelemääni näkökulmaa aiheeseen ei ole tällä tavalla oikeastaan aikaisemmin tutkittu tai siitä ei ole kirjoitettu tätä näkökulmaa hyödyntävää katsausta. Aihetta on kuitenkin tutkinut esimerkiksi Jarkko Kauppinen pro gradu -tutkielmassaan *Kieli keskellä kitaa. Seksuaalisuuden kognitiiviset käsitelmetaforat 1800-luvun kansanrunoudessa* (Turun yliopisto, 2017) sekä artikkelissaan *Suorantaa kyntämässä* (Kielikello 1/2017). Seksikuvauksista kalevalaisessa runoudessa on kirjoittanut muun muassa Pia Isojärvi artikkelissaan *Seksuaalifantasioita 1800-luvun alun kalevalaisessa runoudessa* (SKTS, 1997). Sukupuolielimien kielellisesti monimuotoista ja rikasta nimistöä sekä osaltaan myös yhdynnästä käytettyjä

kiertoilmaisuja ovat tutkineet ja listanneet Raimo Länsimäki ja Maija Jussila teoksessaan *Se siitä – suomen kielen seksisanakirja* (WSOY, 1994).

Aineistoani kerätessä on tullut ilmi seksin sekä tutkimus- että puheenaiheena olevan edelleen jonkinlainen tabu. Kalevalan sensuroinnin (Yle.fi, 2014) lisäksi ilmiöstä käytettyä slangia on pyritty siistimään sopivissa määrin. Seksiin liittyvän slangin siistiminen on tuttu ilmiö jo Elias Lönnrotin ja Kalevalan ajalta. Tästä aiheesta on kirjoittanut esimerkiksi Yleisradion Paavo Häikiö artikkelissaan ”*Nouse kiihko kiimasuosta, häikäri häjyn perästä*” – nämä säkeet sensuroitiin Kalevalasta (Yle.fi, 2014, viitattu 30.03.2022). On mielenkiintoista, kuinka paljon seksistä käytetyn kielen siistiminen on tuonut mukanaan arkipäiväisten asioiden merkityksen muutoksia seksuaalisiksi. Kiertoilmaisujen käyttö esimerkiksi journalismissa (Seiska.fi, 2018 ym.) on osaltaan poistanut seksistä suoraan puhumisen stigmaa mutta toisaalta monimutkaistanut aiheesta käytettävää kieltä. Moni aineistoni ilmaisuista tuskin aukeaa lukijalle ilman laajoja ennakkotietoja suomalaisesta tosi-tv-viihteestä tai iltapäivälehtien kielenkäytöstä.

Tästä syystä aihe on mielenkiintoinen myös saavutettavuuden kannalta. Olisi varmasti kiinnostavaa tutkia keräämieni ilmaisujen tarkempaa etymologiaa tai sananvalinnan vaikutusta esimerkiksi seksuaalikasvatuksessa käytettävään kieleen. Koska aineistoni koostuu vain julkisissa yhteyksissä esiintyneistä kirjoitetuista ilmaisuista, jää kokonaisuudesta pois myös laaja joukko vain puhutussa kielessä esiintyviä ilmaisuja, eivätkä esimerkiksi murre-eroista johtuvat eroavaisuudet pääse tutkielmassa millään tavalla esille. Aiemmista aiheesta tehdyistä tutkimuksista aineistoni eroaa siinä, että suurin osa aineistostani on ilmestynyt vasta vuoden 2017 jälkeen, ja koen, että sen jälkeen seksistä kertovat käsittemetaforat ovat vain villiintyneet. Tämänkään aiheuttajia ei ole sen suuremmin tutkittu. Kuitenkin esimerkiksi Tanja Heikkonen ja Sanna Kähkönen ovat Ylen artikkelissaan *Tempparikaato, vetopäivä ja kettu kävi kolossa* – näiden merkityksen tietää moni sellainenkin, joka ei ole *Temptation Islandia* katsonut (Yle.fi, 2020) nostaneet esiin ajatuksensa aiemmin mainitun tosi-tv-ohjelman vaikutuksesta kielen monipuolistumiseen.

Pidän myös median ja tosi-tv:n merkitystä ilmaisujen kehittymiselle tärkeänä ja tutkittavana ilmiönä. 2020-luvulla ei ole tavatonta, että nuoret, eli yksi seksuaalikasvatuksen pääkohderyhmästä (WHO, 2014), oppii seksiin liittyvän kielensä ensisijaisesti mediasta (Kontula, 2000). Esimerkiksi tämä yhteiskunnallinen näkökulma ja kiinnostus kieli-ideologisiin kysymyksiin herätti minussa tarpeen tutkia juuri tätä aihetta kandidaattityössäni. Vaikka tässä tutkielmassa aihetta lähestytään ensisijaisesti semanttisen analyysin näkökulmasta, on aiheen kiinnittyminen kielipolitiikkaan ja näin ollen saavutettavuuden tutkimiseen kiistämätön. Metaforia käyttämällä

seksistä puhumisen kynnyks madaltuu ja mahdollistaa seksistä puhumisen yhä laajemmalle joukolla (Yle.fi, 2016).

1.2 Tutkimuskysymykset ja -menetelmät

Hyödynnän tässä kvalitatiivisessa katsauksessa tutkimusmenetelmänä semanttista ja sanastollista analyysia. Olen valinnut tarkempaa analyysia varten muutaman ilmaisun. Tarkoitukseni on selvittää, esiintyvätkö nämä ilmaisut tai niiden osat mahdollisesti epäseksuaalisissa yhteyksissä SKVR:n aineistossa ja jos esiintyvät, niin millä tavoin. Selvitän analyysissani myös hieman niiden nykypäivän kontekstia ja esiintymispaikkoja. Oletuksenani on, että ilmaisut esiintyvät nykypäivän aineistossa aina seksuaalisessa kontekstissa, sillä olen valinnut ne esiintymisyhteytensä perusteella. Tutkimuskysymykseni tässä kandidaatintutkielmassa ovat seuraavat:

1. Millaiseksi analysoimieni ilmaisujen merkitys on muuttunut vuosien saatossa?
2. Kuinka konteksti vaikuttaa ilmaisujen merkityksen tulkitsemiseen valitsemisani teksteissä?
3. Moniko analysoimistani kiertoilmaisuista esiintyy Suomen kansan vanhoissa runoissa
  - a) selkeästi seksuaalisessa kontekstissa?
  - b) muussa kontekstissa?

Olen rajannut tutkimuskysymykseni vastaamaan tavoitettani tässä tutkielmassa. Ensimmäinen tutkimuskysymyksistäni auttaa havainnoimaan sitä, onko ilmaisujen merkitys muuttunut ja tuleeko se ilmi vain näitä kahta erilaista aineistoa vertailemalla. Olen kiinnostunut saamaan selville erilaisia tapoja ja merkityksiä ilmaisujen osien semanttiselle vaihtelulle. Tutkimuskysymys on muotoiltu niin, että se on kohdistettu vastaamaan nimenomaan nykypäivän aineiston merkityksiä. Vaikka analyysiosioni sisältääkin enemmän runojen analyysia kuin nykypäivän aineiston analyysia, luo se mielestäni pohjan nimenomaan nykypäivän ilmaisujen osien merkityksen selvittämiseksi. Toisen tutkimuskysymykseni tarkoitus on selvittää onko kontekstista pääteltävissä ilmaisujen seksualisoituminen nykypäivänä. Jos konteksti vaikuttaa olevan olennainen osa ilmaisujen osien merkityksen tulkitsemista, pyrin selvittämään tapoja, joilla konteksti on huomattavissa kyseisistä tekstikatkelmista. Analyysiosiossani lainaamani tekstit ovat hyvin lyhyitä, joten kontekstin on tultava esiin nimenomaan esittelemisissäni teksteissä. Selvitän myös, onko ennakkotietojani vastaavasti usea, nykypäivänä seksuaalissävytteisessä dialogissa käytettävä ilmaisu esiintynyt jollakin tavalla epäseksuaalisessa merkityksessä SKVR:ssa. Olin suunnitellut kolmanneksi tutkimuskysymyksekseni

tutkia sitä, kuinka moni aineistoni kiertoilmaisista esiintyy SKVR:ssa eri kontekstissa. Tarkensin kuitenkin tätä työtä varten kolmatta tutkimuskysymystäni niin, että analyysin aiheena on enää vain muutama aineistosta analysoitavaksi eroteltu ilmaisu. Kolmanteen tutkimuskysymykseen vastauksen löytäminen oli huomattavasti vaikeampaa. Tein ratkaisun pitääkseni tutkielmani ohjeiden vaatimissa mitoissa.

Aineistonkeruutani ja analyysini pohjaa varten kävin läpi kaikki aineistooni keräämät ilmaisut ja tutkin niiden esiintyvyyttä SKVR:ssa. Käytin menetelmääni varten SKVR:n tietokannan hakutoimintoa. Alkuvaiheessa en rajannut hakua millään tavalla. Myöhemmässä vaiheessa rajasin hakua esimerkiksi runotyypin avulla. Painotin hauissani erityisesti loitsuja. Rajasin muutaman uudemman ilmaisun kohdalla hakuani myös kerääjään, kuten Elias Lönnrotiin, ja keräyspaikkaan, kuten Kiteeseen, painottaakseni etsintää varmasti seksuaalisiin runoihin, kuten Kalevalasta sensuroituihin teksteihin. Olen analyysiosiossa avannut kunkin ilmaisun yksittäisten sananmuotojen osumien määrää. Tutkimustani varten olen käynyt läpi noin kaksisataa runoa ja analysoinut niiden käyttämien ilmaisujen kontekstia runoissa. Läpikäymistäni olen valinnut 9 runoa (liite 3), jotka vastaavat parhaiten tutkimukseni tarkoitusta. Tarkemmin analysoitavat ilmaisut (liite 1, liite 2) valitsin niiden runsaan tai toisaalta vähäisen esiintyvyyden takia.

1.3 Tutkimusaineisto

Aineistoni koostuu sekä 2020-luvun teksteistä että vanhoista runoista. Uudempien ilmaisujen esiintymispaikat olen koonnut taulukkomuotoon (ks. Liitteet). Olen taulukoinut poimitut ilmaisut esiintymisalustansa mukaan kahteen eri taulukkoon. Taulukkoon 2 (liite 1) olen kerännyt vuosina 2015–2022 eri verkkomedioiden julkaisuista löytyneitä ilmaisuja. Kyseisten julkaisujen löytämiseksi olen käynyt läpi noin sata eri tekstiä. Käsittelemäni verkkomediat ovat valikoituneet aineistonkeruupaikoiksi niiden helpon löydettävyyden ja monipuolisuuden takia. Löytämäni aineisto on jakautunut eri verkkomedioiden välillä seuraavalla tavalla: Yle.fi: 6 kappaletta, Ilta-Sanomat: 5 kappaletta, Seiska.fi: 2 kappaletta, Nelonen.fi 2 kappaletta. Taulukossa 1 on ilmaisuja yhteensä 15 kappaletta. Artikkelimuotoisten tekstien lisäksi olen kerännyt vertailukohdiksi ilmaisuja myös Vauva.fi-keskustelupalstalta. Taulukossa 3 (liite 2) on ilmaisuja 6 kappaletta. Aineistonkeruupaikaksi Vauva.fi-keskustelupalsta valikoitui moninaisten vastaavuuksien takia. Keskustelupalstalla käytetty kieli on vastannut hyvin puhutun kielen ilmiöitä ja toiminut näin vertailukohteena vanhalle puhutulle kielelle, jonka pohjalta myös SKVR on kerätty ja kirjoitettu (SKVR.fi, ym.). Liitteessä 3 on listattu erikseen kaikki tässä kandidaatintutkielmassa käytetyt ja analysoidut runot. Analyysiosiossa erottelen

aineistojen keruupaikat ja esiintymisajat *nykypäivän aineistona* ja *SKVR:n aineistona*. Kirjoittaessani nykypäivän aineistosta tarkoitan sellaisia lehtiartikkeleita ja tekstikatkelmia, joissa seksuaalinen konteksti on ollut pääteltävissä läpinäkyvästi. Tämä on ollut yksi peruste juuri näiden ilmaisujen ja tekstien valitsemiselle. Oma lukunsa SKVR:ssa esiintymättömissä ilmaisuissa olisivat suoraan englannista lainatut ilmaisut, kuten alempaan taulukkoon merkitsemäni ”netflixii ja chillii”. *Urbaani Sanakirja* on suomentanut tämän ”netflix ja rentoutuminen”, joskaan se ei liene ainakaan mediassa mitenkään kovin laajasti käytössä ollut käännös (*Urbaani Sanakirja*, viitattu 30.04.2022). Ilmaisua on löyhästi käännetty suomalaiseen suuhun sopivaksi, ja se esiintyykin aineistoissa muodoissa ”netflixii ja chillii”. Edes ilmaisua ”rentoutua” ei SKVR oikein tuntunut runojen joukosta löytyvän.

Seuraavan sivun taulukkoon 3 olen koonnut esimerkkejä aineistoni nykyään seksuaalisissa yhteyksissä esiintyvistä käsittemetaforista. Vasemmanpuoleiseen sarakkeeseen olen merkinnyt niiden osumamäärät SKVR:n tietokannassa. En ota taulukossa kantaa siihen, esiintyvätkö ilmaisut vanhoissa runoissa seksuaalisessa vai epäseksuaalisessa, niin sanotusti arkisemmassa kontekstissa.

Ilmaisu	Osumat SKVR-tietokannassa
nuolla jäkälää	”nuolla” 17 kpl, ”jäkälää” 4 kpl, ”nuolla jäkälää” ei osumia
netflixii ja chillii	Ei osumia
kettu käy/kävi kolossa	”kettu” 298 kpl, ”kolossa” 86 kpl, ”kettu käy kolossa” ei osumia, ”kettu kävi kolossa” ei osumia
majavanpamputus	”majava” ei osumia, ”pamppu” 3 kpl, ”majavanpamputus” ei osumia
kyntää/kynsi	”kyntää” 51 kpl, ”kynsi” 185 kpl
kuksi(a)	ei perusmuotoista käyttöä runoissa, ”kuksi” 34 kpl
bylsii	Ei osumia
heiluttaa peittoa	”heiluttaa” 26 kpl, ”peittoa” 1 kpl, ”heiluttaa peittoa” ei osumia
humputella	Ei osumia
rypytetään piirakkaa	”rypytetään” ei osumia, ”piirakkaa” 11 kpl, ”rypytetään piirakkaa” ei osumia
matonpesu	Ei osumia
vaakamambo	Ei osumia
vähän panin	Ei osumia

Taulukko 3: Seksuaalisessa kontekstissa 2020-luvulla esiintyvien ilmaisujen osumia SKVR:ssa.

2 Teoriataustaa

Tutkimuksen teoriaosuutta määrittelee olennaisesti ajatus kiertoilmaisun itsensä merkityksestä. Kielitoimiston sanakirja määrittelee kiertoilmaisun olevan ”jonkin ilmauksen asemasta käytettävä toinen, usein peittelevä tai kaunisteleva ilmaus”. Kaunistelevia kiertoilmauksia kutsutaan myös eufemismeiksi, joita seksuaalisissa merkityksissä on tutkittu esimerkiksi käänöstieteessä (Terho, Tampereen yliopisto, 2015). Kuten johdanto-osiossa aiheen taustasta avasin, lienee syytä olettaa, että seksin suhteen kiertoilmauksia käytetään ensisijaisesti peitteleviin tarkoituksiin. Seksin kiertoilmaisut ovat suurimmassa osassa tapauksia metaforia (Kauppinen, 2017 ym.), joten tutkielman teoreettisena viitekehyksenä voidaan pitää metaforaa osana semanttista analyysia. Metafora kuvaa sanaa, jota on alettu käyttämään uudessa kontekstissa sanan löytäessä itselleen paremmin sopivan kuvaannollisen tarkoituksen (Larjavaara 2007: 123). Metaforien käyttö ”lisää kielen ilmaisuvoimaa” (Karlsson, 2004 ym.) ja auttaa näin luomaan eufemismeja. Metaforan jatkeena toimii metonymia. Metonymian toimintaperiaate on sama kuin metaforalla, mutta sen sijaan, että tarkoite olisi millään tavalla sanalla paremmin sopiva, muuntautuu sanan merkitys vain joksikin lähes samaa tarkoittavaksi asiaksi. Hyvä esimerkki tästä onkin sana *härkäruukku*, jossa perusosa *ruukku* on siirtynyt tarkoittamaan koko ruoan nimeä eikä enää vain sen valmistusastiaa (Kangasniemi 1996: 80).

Tässä tutkielmassa merkittävässä osassa ovat havainnot tiettyjen ilmaisujen merkityksen muutoksista. Siksi on olennaista avata myös muutamaa merkityksen muutokseen liittyvää käsitettä. Merkitys ei milloinkaan muutu ilman ulkoista voimaa, vaan sille täytyy aina olla olemassa jokin syy. Muutoksen alulle paneva voima voi olla lähtöisin mistä vain: joko kielestä itsestään tai sen ulkopuolelta (Itkonen 1966, Häkkinen 1990, Kangasniemi 1996). Kielen ulkopuolelta tulevat aiheuttajat voidaan jakaa useampaan ryhmään. Historialliset syyt ovat pakottaneet sanojen merkityksen muuttumaan, kun esimerkiksi sanan aiempaan merkitykseen liitettyä esinettä ei olekaan enää ollut olemassa tai se on muuttanut muotoaan. Sosiaalisiin syihin kuuluvat kaikki ne sanat, jotka on assosioitu puhutussa kielessä tarkoittamaan esimerkiksi jotain adjektiivia tai jotakin tietynlaista tyyppiä. Konteksti on yksi merkityksen muutoksen tunnistamisen kannalta olennaisista seikoista. Konteksti mahdollistaa esimerkiksi muuttuneen diskurssin tunnistamisen. Se on eräänlainen kielellisen viestin kehys, joka syntyy, kun kielellinen määräkodei ja muu pysyvä tieto järjestävät erilaisia tilanteita (Larjavaara 2007: 41).

Sanan merkityksen identifiointia helpottavat myös mahdolliset leksikaaliset

täsmennykset. Pelkästään yksittäisiä ilmaisuja, eli muita kuin pelkkiä sanoja, tutkimalla on mahdollista päätellä ilmaisun merkitys myös ilman kontekstia. Tällainen tilanne esiintyy esimerkiksi aineistoni ilmaisussa ”heiluttaa peittoa”, jossa yksittäiset sanat ”heiluttaa” tai ”peitto” saavat erikseen pelkistyneemmän merkityksen kuin täsmentäessään toisiaan. Kontekstin merkitys leksikaalisen täsmennyksen korvaajana ja toisaalta tukijana on kuitenkin kiistämätön (Larjavaara 2007: 114).

Kontekstin käsite on jaettavissa yhteentoista eri tyyppiin, joista olennaisia tämän tutkimuksen kannalta ovat yhteinen yleinen tieto ja diskurssikonteksti. Yhteisellä yleisellä tiedolla tarkoitetaan kontekstin määritelmässä sitä ennako-oletusta, joka kullakin dialogin osallistujalla tai tekstin lukijalla on etukäteen käsiteltävistä aiheista tiedossa. Diskurssikontekstin määritelmä taas on häilyväisempi, ja se saattaa muuttua jopa kesken keskustelun. Diskurssikontekstin aiheuttamat semanttiset muutokset saattavat syntyä dialogin edetessä (Larjavaara 2007: 47). Kontekstuaalisuuden merkitystä semanttiselta kannalta on kuitenkin myös kritisoitu. Esimerkiksi Larjavaara (2007) on verrannut luuloa sanan semanttisuuden absoluuttisesta kontekstuaalisuudesta siihen, että ”sormi olisi eri sormi joka kerta kun sillä osoittaa uutta sormea”. On myös olennaista erottaa kontekstin olevan nimenomaan tulkinnan tausta ja kehys eikä viestin sisältö.

Metaforien syntyminen muuttuvan merkityksen kautta mahdollistaa myös monimerkityksisiä yksittäisiä sanoja. Polysemiaa ilmiönä on kutsuttu sanan ”jakaantuneeksi semanttiseksi persoonallisuudeksi” (Crusen 1986, suom. Kangasniemi 1996: 41). Larjavaara on esitellyt polysemiaa kielen selkeäjakoisen rakenteen ja kuvailun romuttavana ilmiönä. Käsiteltävänä olevassa luvussa Larjavaara osoittaa esimerkiksi pitää-sanon monimerkityksisyyden. Kyseisen sanan ja sen eri merkityksen paljouden esittelyn vuoksi on aiheellista todeta suomen kielen sanojen sisältävän varsin paljon eri merkityksiä. Kuten aina, on myös Larjavaaran muodostamasta pitää-sanon eri merkityksiä esittelevästä luettelosta huomattavissa ympäristön vaikutus sanan merkityksen muodostumiseen. On tärkeä kyseenalaistaa myös täyspolysemian ja mikrovariaatioiden eroa. Aiemmin mainitsemieni nykypäivän ja vanhojen runojen välillä esiintyvät saman vartaloiset mutta eri merkityksen saavat sanat kuuluvat merkityksen mikrovariaatioiden piiriin, joka eroaa täyspolysemiasta ollessaan vain edellä mainitun niin sanottu merkityssävy (Larjavaara 2007: 111). Polyseemisen sanan mikrovariaatioista on kuitenkin erotettavissa myös kunkin sanan päämerkitys. Sanan muut merkitykset ovat päässeet kehittymään tästä päämerkityksestä. Toisin kuin olettaa saattaisi, ei päämerkitys kuitenkaan välttämättä ole sanan vanhin merkitys. On eri asia tutkia sanan etymologiaa kuin sen semanttisuutta kunkin ajanjakson teksteissä (Kangasniemi 1996: 47).

Vaikka tutkimukseni ei suoraan käsittelekään homonymisiä sanoja, on homonymian ymmärtäminen ja aukaiseminen kuitenkin polyseemisten sanojen erottamisen kannalta erittäin

tärkeää. Homonymia ilmiönä tarkoittaa kahden tai useamman ulkoasultaan samanlaisen sanan täydellistä erimerkityksisyyttä. Esimerkki täydellisestä homonymiasta on muun muassa sanapari ”kurkku” ja ”kurkku”, joista ensimmäinen tarkoittaa vihannesta ja toinen ruumiinkohtaa (Kangasniemi 1996: 49). Epätäydellisessä homonymiassa vain osa sanojen taivutusmuodoista on keskenään identtisiä. Merkitysten väliset eroavaisuudet ovat kuitenkin merkittävimmissä asemassa erotettaessa homonymisia ja polyseemisiä sanoja toisistaan. On nostettava esiin myös kysymys siitä, voidaanko yksittäinen sana ja sen kanssa samanmuotoinen mutta metaforisuutensa takia erimerkityksinen sana laskea homonyymeiksi.

Kiertoilmaisujen teorian lisäksi tämän tutkielman kantava voima on vertailu Suomen kansan vanhoihin runoihin. Runoanalyysin pohjana ja vanhempaa sanastoa sisältävän aineiston keruupaikkana toimii siis SKVR-tietokanta. Se on Suomalaisen kirjallisuuden seuran (lähteissä SKS) ylläpitämä tietokanta, johon on tallennettu lähes kaikki kalevalainen kirjoitettu runous (SKVR.fi). Arkistosta löytyvät ja tässä tutkielmassa hyödynnetyt runot ovat kalevalaista runoutta, joka taas on yhteisnimitys kalevalamittaisille suomalaisille ja karjalaisille runoperinteen mukaisille runoilille. Alun perin lauletuksi tai lausutuksi tarkoitettua runoutta ovat keränneet useat eri henkilöt Suomessa 1800-luvulta alkaen. Useat runoista ovat luonnollisesti paljon tätä vanhempia ja kertovat ainutlaatuisella tavallaan suomen kielen ja suomalaisen kulttuurin historiasta. Kalevalaiset runot eivät ole tarkoituksella kaunokirjallisuutta, vaan ne on luotu jotakin tiettyä tarkoitusta, esimerkiksi tarinankerrontaa, varten (Koivusalo, 1963). SKVR sisältää runoja useista eri lähteistä ja useista eri ajankohdista, joten se on kandidaatintutkielma-aineistona varsin laaja. Liitteeseen 3 on merkattu SKVR-tietokannan runojen taustatiedot samoin, kuin ne on mainittu tietokannassa. Yleisesti runot ovat jaettavissa useampaan eri alakategoriaan, mutta ajatus runoudesta ja sen lyyrisyydestä pysyy kaikissa samana. Muun muassa Unto Kupiainen teoksessaan *Lyhyt runousoppi* (1952) esittää ilmaisen olevan lyyrisen runouden kaikkein tärkein elementti. Runoilijan tai runon kerääjän kirjoittaman runon merkitys saattaa jäädä toissijaiseksi asiaksi tutkittaessa sitä, miten runo on esitetty. Kiertoilmaisilla ja kielikuvilla on siis runoudessa erittäin suuri merkitys (Kupiainen, 1949: 25-26). Aikaisemmissa tutkimuksissa ja artikkeleissa esiin nostetuista, rivoiksikin sanotuista runoista merkittävä osa on loitsuja. Loitsut ovat runoja, joilla oli erityinen tehtävä ihmisten arkipäivässä ja uskonnollisissa rituaaleissa. Ajateltiin, että loitsuilla olisi mahdollisuus suoraan vaikuttaa asioihin vain sanojen voimalla (Ojanen, 2019: 8–9). Lemmennostatusloitsuilla pyritään kutsumaan esiin lempeä (Sandholm, 2016).

3 Ilmaisujen analyysi

Valitsin aineistoistani muutamia ilmaisuja, joihin syvennyin tarkemmin ja joiden perusteella tarkastelen aiheitani. Ilmaisut on valittu niiden esiintymistiheyden ja yleisyyden mukaan. Valitsin tutkittavaksi ilmaisun,

- 1) joka oletuksena ei esiinny vanhoissa runoissa, mutta on käytössä nykyään (mm. *nuolee jäkälää, netflixii ja chillii*)
- 2) joka saattaisi esiintyä vanhoissa runoissa arkisessa kontekstissa (mm. *kettu käy kolossa, pamputtaa majavaa*)
- 3) joka mahdollisesti esiintyy lähes samankaltaisessa kontekstissa sekä runoissa että aineiston modernimmissa teksteissä (mm. *kuksii, kyntää*)

Tutkielmani pohjana toimii myös ennakko-oletukseni ilmaisujen esiintymisestä runoissa. Olen varannut jokaiselle näistä kolmesta kohdasta oman alaluvun, joissa käsittelen teoriaosuuteen pohjaten kunkin ilmaisun taustaa ja merkitystä nykypäivänä ja SKVR:ssa. Tämän luvun ensimmäisessä alaluvussa (3.1) pohdin erityisesti syitä sille, miksei ilmaisu esiinny missään muodossa vanhoissa runoissa. Hyödynnän tässä kohtaa myös Heikki Paunosen tutkimuksia Stadin slangin alkuperästä (mm. *Sloboa Stadissa*, 2018) osoittaakseni englannin kielen merkittävän vaikutuksen nykysuomen puhutun kielen sanastoon. Vaikka slangin tutkiminen ei suoraan kuulukaan tutkimukseni perusolemukseen, selittävät kyseiset tutkimukset kuitenkin osaltaan sitä, mikseivät esittelemäni selkeästi uudemmat, 2020-luvun ilmaisut esiinny SKVR:ssa. Toinen analysoimani ilmaisu saa eniten palstatilaa, sillä sen pohtiminen vastaa paljolti tutkimukseni ensisijaista tarkoitusta. Tutkimani ilmaisu koostuu useammasta eri sanasta, joista kaikki esiintyvät eri aikakausien lähteissä sekä yksin että erikseen. Tämän toisen alaluvun kohdalla teoriapohjan hyödyntäminen on kaikista yksinkertaisinta, sillä luku koostuu lähes täysin kontekstin vaikutuksesta ilmaisun merkityksen muuttumiseen. Kolmannessa analyysiosionissa alaluvussa perehdyn vielä yhteen ilmaisuun, joka on pysynyt merkitykseltään lähes muuttumattomana koko historiansa.

3.1 Jäkälää porojen kohteena

Pilkkomalla ilmaisun ”nuolla jäkälää” kahdeksi eri sanaksi on lähdettävä päättelemällä kummankin ilmaisussa esiintyvän sanan sijamuodot. SKVR-tietokantaa antaa rajaamattomalla hakusanalla ”jäkälä” 63 osumaa, mutta suurin osa niistä on Juho Jäkälä -nimisen henkilön keräämiä runoja. Hakusanalla ”jäkälä” löytyy yksi osuma (SKVR XII2).

Hevosesta heinäpieles,
 Heinäpielestä pisara,
 Pisarasta pitkä järvi,
 Pitkästä järvestä jäkälä,
 Jäkälästä jääkurikka

Voidaan siis todeta, että jäkälä ei ole ollut hirveässä suosiossa runonlausujien keskuudessa. Vaikka jäkälästä ei olekaan kirjoitettu runoja, on mainittava jäkälän esiintyminen lähes runoihin viittaavassa yhteydessä, nimittäin Elias Lönnrotin teoksessa *Neuvoja Eräisten Jäkäläin käyttämisestä ruuaksi* (1867). Koska painotan tutkimukseni nimenomaan runon ja nykytekstin eroihin, pyrin kuitenkin tässä kohtaa pitämään poissa aineistosta tuon Lönnrotin kirjan, koska se antaa jäkälälle heti tutkimuksen kannalta aivan liian olennaisen läpinäkyvyyden. Nykypäivän aineistossa ”jäkälä” esiintyy vain ja ainoastaan objektina ja partitiivimuodossa. Esimerkiksi *Iltalehden Temptation Island* -viihdeohjelmasta kertovassa artikkelissa (2018) jäkälä mainitaan näin:

Sinkkumiehet avaavat pelin suorastaan jäätävästi.

- Mä olen Santeri, poro Oulusta, ja mä tulin tänne nuoleen teidän jäkälää.

Lainaamani aiempi runokatkkelma on loitsu, josta kontekstin löytäminen on erityisen hankalaa. Voimme lähteä havainnoimaan sitä esimerkiksi jäkälän kanssa samassa säkeessä esiintyvien sanojen kautta. ”Jääkurikka” tarkoittaisi oletettavasti jäästä tehtyä vasaraa. Tutkija Senni Timonen luonnehtii kurikkaa kuitenkin ”vitun vasaraksi” (*Iltä-Sanomat*, 2015) ja *Seksisanakirja* puolestaan peniksen pääksi (Jussila, Länsimäki 1994: 242). Jäkälän ja jääkurikan yhteys runossa ei kuitenkaan ole pääteltävissä jääkurikan seksuaalisesta oheismerkityksestä huolimatta. Jäkälää voi onneksi verrata ylempänä olevaan sitaattiin ja lähestyä aihetta nimenomaan objektin tuoman kontekstin

näkökulmasta. Runossa jäkälästä ei mainita sen enempää, mutta se yhdistetään luonnonmuodostelmiin, kuten järviin ja jääkurikoihin. Syynä jäkälän päätymiselle runoon voi olla esimerkiksi samankaltaiset alkusoinnut (Piela, 2008, Kuusi 1953 ym.) tai jäkälän muodon viittaaminen esimerkiksi järven muotoon. Samankaltaisten alkusointujen esiintyminen runossa on kuitenkin yleinen tehokeino. ”Järvi” ja ”jääkurikka” toisivat siis ”jäkälän” tähän runoon myös vain sointuvuutensa ansiosta.

Nykypäivän aineistosta peräisin oleva sitaatti kuitenkin antaa täysin erilaisen kontekstin. Siinä jäkälää ei verrata luonnonmuodostumiin vaan johonkin asiaan, johon on mahdollista kohdistaa verbi ”nuolla”. Artikkelin laajempi tutkiminen, eli kontekstin etsiminen rajaamani tekstikatkelman ulkopuolelta, kertoo, että tekstissä on kuitenkin tarkoituskin puhua juuri lemmenteleikistä. ”Nuolee jäkälää” esiintyy myös Seiska.fi-verkkomedian artikkelin (Seiska.fi, 2018) otsikossa seksuaalisessa kontekstissa. Verbin perusmuoto ”nuolla” tuo SKVR:n aineistosta 17 osumaa, kun taas sen infiniittimuodot, kuten yksikön ensimmäisen tai kolmannen persoonan imperfektit ”nuoli” ja ”nuolin”, eivät liene tutkimukseen soveltuvia hakusanoja nimenomaan niiden monimerkityksellisyyksien takia. Perusmuodon runoistakin vain kaksi (SKVR VII4) kertoo nuolemisen verbinä. Kummatkin runoista ovat loitsuja.

Tuli nuolla kulkuhunsa,
Riehto seinää repäsi
Viideltä vitas väliltä.
Tuli poika Pohjolasta,
Mies pisty Pimentolasta,

Sat' oil sarvea otassa,
Tuhat muuta muskullata,
Kuss' oil vettä, kuss' oil mettää,
Kuss' oil voitetta hyveä.
Voia nuolla voitehilla

Esimerkeissä muun muassa tulesta tulee lauseen subjekti, eli se olento joka nuolee, ja ”voitelun” korvikkeena käytetään ilmaisua ”nuolla voitehilla”. Jälkimmäisen subjekti saattaisivat olla voitehet, jotka hoitavat nuolemisen, tai sitten ulkopuolinen olento, jolloin ”voitehilla” on vain virkkeen tapa ja apuväline. Runoissa ei siis käytetty nuolemista ilmaisuihin, joissa subjekti olisi ihminen. ”Nuolla” itsessään pysyy kuitenkin runosta tai ajankohdasta huolimatta samanlaisessa merkityksessä, vaikka

sen sijat ja käyttöyhteys muuttuvatkin. Kokonaista ilmaisua ”nuolla jäkälää” ei esiinny missään yhteyksissä. Ilmaisuna ”nuolla jäkälää” onkin suhteellisen viihdyttävä – vaikka Lönnrot tämän tutkielman osalta hylkäämässäni kirjassa esittikin jäkäläruokien terveysvaikutuksista merkittäviä argumentteja, ei jäkäläkään varsinaisesti ole kuulunut suomalaisten suosikkiruokiin. Jäkälän nuolemisen merkitys on siis epäseksuaalisessa kontekstissa vitsikäs. Tämä lienee edesauttanut metaforan syntymistä.

”Nuolla jäkälää”

on myös ilmaisu, joka esiintyi verkossa kaikkein harvimmin ja valikoitui tämän tutkielman kohteeksi esimerkiksi erikoisen harvinaisuutensa takia. On mahdollista, että ilmaisu on saanut alkunsa nimenomaan Oulusta eikä ole vielä päässyt leviämään näin suuremman kansan tietoisuuteen, toisin kuin esimerkiksi tutkimuksen toisena kohteena mainittava kolossa käyvä kettu. Ilmaisun kohdalla emme voi puhua merkityksen muuttumisesta, ainakaan vanhoihin runoihin verraten, sillä runoista ei näihin taustaa löytynyt. Kuitenkin muussa tutkimuksessa on selvää, että jäkälällä on tarkoitettu (ja tarkoitetaan pääasiassa yhä) porojenkin suosimaa kotelosientä. Jäkälän merkitys sukuelimiä tai nimenomaan vulvaa tarkoittavana sanana ei ole kovinkaan läpinäkyvä, eikä sitä esiinny missään muodossa edes Jussilan ja Länsimäen *Seksisanakirjassa*. Siinä missä esimerkiksi Jarkko Kauppinen mainitsevat ”kosteikot” ja ”kolot” ovat yleisesti käytössä olevia kiertoilmaisuja vulvalle ja niihin kohdistetaan aina jokin maskuliininen peniksen metafora, ei jäkälä esiintynyt yhdessäkään yhdyntää tarkoittavassa yhteydessä. On siis aiheellista kyseenalaistaa myös sitä, onko ”jäkälä” edes tällä tavalla yksinään seksuaalinen ilmaus. Monimerkityksisyys esiintyy ainoastaan nykypäivässä, eikä merkityksen muutokselle ja tälle metaforalle löydy selkeää syytä. ”Nuolla jäkälää” on homonyymi, joka saa merkityksensä vasta kontekstista, eikä sitä käytetty vanhoissa runoissa osastensa vanhakantaisuudesta huolimatta.

3.2 Kävikö kettu kolossa?

Oletin, että ketut ja kolot esiintyisivät SKVR:ssa ainoastaan arkisessa ja epäseksuaalisessa kontekstissa. Sekä Kielikellon *Kieli keskellä kitaa* -podcast-jakso (2020) että artikkeli *Suorantaa kyntämässä* (Kauppinen, 2017. Kielikello) kertovat, että miesten sukupuolielimiin on usein viitattu saalistajan nimityksellä. Mies on aina ollut esimerkiksi hauki, kun taas naista on saatettu verrata muun muassa sammakkoon. Se on ollut jokin kostea, limainen tai saalistajan kohteena oleva asia. ”Kettu kävi kolossa” on modernin ajan metafora, joka on syntynyt kuitenkin loogisesti vastaamaan vanhempia aiheesta tehtyjä päätelmiä. Ilmaisun osa ”kettu” saa SKVR:ssa 298 osumaa, ”kävi

kolossa” 622 osumaa ja sen preesensmuoto ”käy kolossa” 1420 osumaa. Pilkottuna tämä ilmaisu sisältää hyvin vanhoja ja moneen yhteyteen sopivia sanoja. SKVR:n toimintatapojen ja toiminnallisuuksien takia on hyödyllisempää jättää hakusanoista pois verbi, sillä sen osumamäärät eivät anna aineistoon mitään uutta. ”Kolo” yksinään antaa vain 54 osumaa, joista mainittava ja aiheeseen sopiva esimerkki on esimerkiksi E. J. Hyvärisen Kaavista keräämä loitsu (SKVR VII3):

Syöjättären syönkäpy,
Mammottaren maksam pölökky.
Mäki on keskellä kyllee,
Kivi keskellä mäkkee,
Kolo keskellä kivvee,

Käärme keskellä kolloo.
Kipuja syömään
Tuonne vaivoja valitan
Kivuttaren kintaaseen,
Vammottaren vantuuseen.

Koska kyseessä on taas vain lähes juoneton loitsu (Siikala, 1994, Iisakkila, 2007), on kontekstin löytäminen jälleen hieman vaikeampaa. Varsinaisesti seksuaalisen kontekstin poislukeminen on mahdotonta, sillä myös tässä esiintyy sanan ”kolo” kanssa samassa yhteydessä saalistajaksi laskettava hahmo. Käärmettä on käytetty kirjallisuudessa usein kuvastamaan pahaa ja viekasta. Se on siksi hyvin verrattavissa kettuun, ja erityisesti loitsuissa käärme on ollut suosittu hahmo (Ojanen 2019: 177). Myös käärmettä on käytetty sekä symbolina että metaforana penikselle (Jussila, Länsimäki 1994: 262).

Yksi ”kolo” tämän runon merkityksestä ja runon piiloeroottisesta vivahteesta kertova elementti on kuitenkin viimeisten säkeiden feminiiniset hahmot. Runonsäkeiden hahmot ”vammotar” ja ”kivutar” saavat suomen kielelle ominaisen sukupuolittuneen tar-päätteen (VISK § 192,). Jos oletamme, että ”kettu kävi kolossa” -metaforan ”kolo” on nimenomaan feminiininen sukupuolielimen kiertoilmaus, on mielenkiintoinen havainto, että tässäkin runossa koloon yhdistetään juuri nämä runossa tar-päätteen saavat hahmot. Koska vaginaakin voisi pitää vain eräänlainen kolona, olisi ”kolo” sanana tässä kohtaa määriteltävissä myös kattokäsitteenä, jolloin siinä ei esiintyisi minkäänlaista polysemantiikkaa. Se siis muodostaa merkityksensä nimenomaan lauseyhteytensä

kautta. *Seksisanakirja* kertoo ”kolon” tarkoittavan yksiselitteisesti vulvaa (Jussila, Länsimäki, 1994: 218). Ketun etymologiasta on kirjoitettu valtavasti (mm. Kielikello 1/2014 ja ”kettu” Vanhan kirjasuomen sanakirjassa). Kettu on saalistajaeläin, jota on pidetty myös useissa lastenloruissa hyvin ovelana ja saalistavana viekkaana otuksena. Nykypäivän aineistossa kettu esiintyi aina vain mieshenkilöiden sitaateissa antaen miehestä kuvan ”kettuna” ja vastaten näin ajatusta maskuliinisesta saalistajaeläimestä. On mielenkiintoista, kettu on päätenyt kaikesta huolimatta nykypäivän aineistossa tarkoittamaan maskuliinista osapuolta, sillä *Suomen kielen seksisanakirja* (Jussila, Länsimäki 1994: 193) antaa ketulle merkitykseksi ”leipäkettu, patakettu, vihkimätön vaimo”. Perustelu on peräisin Suomen murteiden sanakirjasta (KKTK, 1998). Kettu mainitaan SKVR:n aineistossa useissa runoissa, joista arkisimman kontekstin saa seuraava Annikki Vehviläisen Suonenjoelta keräämä runo (SKVR VII):

Piu, pau, paukkaa,
 Jänis se metsässä laukkaa.
 Kettu se juoksee kangasta myöten
 Pikkuinen tiuku kaulassa

Ketun eläimeen liittyvästä merkityksestä viitteitä antaa ensisijaisesti runon miljöö. Kangas kuvanee kangasmetsää, jota pitkin kettu sitten juoksee. Edellisen säkeen ”jänis” ei esiintynyt nykypäivän aineistossa yhdessäkään ilmaisussa, joten on syytä olettaa sen saavan tässäkin ainoastaan epäseksuaalisen merkityksen. Nykypäivän aineistossa ”Kettu kävi kolossa” kokonaisuena ilmaisuna saa ainoastaan seksuaalisia merkityksiä. Temptation Island -tosi-tv-ohjelmasta ilmeisesti lähtöisin oleva ilmaus (Ilta-Sanomat, 2015) mainitaan esimerkiksi seuraavassa yhteydessä:

Simo puolestaan kuvailee torstain jaksossa lemmenhetkiä hieman metaforisemmin.

– Oltiin Jessican kanssa ja kettu kävi kolossa. Ei siinä sen ihmeempää

Artikkelin kirjoittaja on tässä kohtaa jo kertonut lukijalleen kyseen olevan lemmenhetkistä ja itse asiassa jopa huomauttanut Santeri-nimisen henkilön repliikin sisältävän metaforan. Lemmenhetki itsessäänkin on kiertoilmaisu seksin harrastamiselle, joten päätelläkseen kontekstin vain tämän artikkelin perusteella on jo oltava jotakin ennakkotietoja seksimetäforista. Yle.fi kertoo ilmaisun saaneen alkunsa kysymyksestä. Temptation Island on tosi-tv-ohjelma, jossa oikean ketun näkeminen on harvinaisempaa kuin fallossymbolina toimivan ketun kohtaaminen. Konteksti on siis selvitettävissä yhteisen yleisen tiedon käsitteellä (Larjavaara, 2017). Dialogikäytössä kettujen

seksualisoituminen saattaa tarvita diskurssikontekstin määritelmää. Kettu kuitenkin esiintyy yhä nykypäivänä myös eläimellisessä muodossaan, eli merkitys ei ole täysin muuttunut tarkoittamaan ainoastaan fallostaa. Ketun polysemantiikka on siis nähtävissä nykypäivän aineistossa. Ilmaisun kokonaisuutena on saanut täydellisen muuttuneen merkityksen, mutta sen osat toimivat yhä yksittäisinä vastaten alkuperäisiä, eläimen ja luonnonmuodostelman merkityksiään. Ilmiö liittyy polysemiaan eikä homonymiaan, sillä siinä missä esimerkkinä homonymiasta toimisivat sanat ”kurkku” ja ”kurkku”, tarvitaan polyseemisten sanojen merkityksiin kuitenkin jokin yhdistävä tekijä. Ilmaisun alkuperäinen merkitys on kuvannut eläintä, joka poikkeaa [asuin]kolossaan. Vuonna 2022 kyseinen ilmaisu esiintyy iltapäivälehdissä lähes poikkeuksetta vain seksuaalisessa kontekstissa saaden näin merkityksen yhdyntäaktista.. Tulkitsen tämän itse polyseemiseksi ilmaisuksi. Pilkkomalla ilmaisua sen eri osiin, eli sanoihin ”kettu”, ”kävi” tai ”käy” ja ”kolossa”, saamme kolme homonyymiä. On siis myös olennaista tunnistaa ilmaisun ja sen osien eriävät merkitykset. Kuten tässäkin ilmaisussa, on huomattava sanan etymologian ja vanhempien merkityksien linkittyminen nykypäivän aineiston semanttiseen analyysiin (Kangasniemi 1996: 47). Kaikkein vanhimman merkityksen puuttuessa esimerkiksi ”koloa” on hankala määritellä edes kontekstinsa kautta.

3.3 Osattiin sitä ennenkin kuksia ja kyntää

Osa nykypäivänäkin käytöissä olevista ilmaisuista on jäänyt kielemme jo vanhojen runojen ajoista. Näitä ovat esimerkiksi kuksiminen ja kyntäminen. Kyseiset sanat eroavat monesta aineiston ilmaisuista ensinnäkin siinä, että ne ovat kumpikin omia yksittäisiä verbejään eivätkä sanaliitoiksi laskettavia monisanaisia metaforia. Verbin ”kuksia” imperatiivimuoto tai yksikön kolmannen personaan imperfektimuoto ”kuksi” antaa SKVR:sta 34 osumaa. Verbin perusmuoto ”kuksia” voi tarkoittaa myös monikon partitiivia puista retkikuppia tarkoittavasta sanasta ”kuksa”. Vanhoissa runojenaineistossa ”kuksi” on saanut myös harvinaisemman merkityksen translatiivina pronominista ”kuka” (nyk. keneksi). Sanan homonymian takia suurin osa osumista tarkoitti siis jotakin aivan muuta. Pysin rajaamaan valitsemani runon sellaisiin, joissa sananmuoto ”kuksi” tai verbin perusmuoto ”kuksia” toimi lauseen predikaattina. Rajauksen jälkeen löydettyissä runoissa lauseiden predikaatti esiintyi ainoastaan seksuaalisissa yhteyksissä (SKVR IV2, XV)

Tuota kuksi nuor kuningas,
 Tuota kunäsi nauelaeli,
 Tuota kuksi kaikki kansa.
 Kuoli kurva tien oheen,
 Tuo poloinen haudattiin

Kui ei tänä kesänä,
 Ei sitte sinä ikänä
 Mulkut muksi, kullit kuksi,
 Tämän piian pillun päällä,
 Tämän lapsen lantehilla

Sanan esiintymisyhteyden tunnistamista helpottaa sanan syntaktisen roolin löytäminen. Kummassakin runossa ”kuksia” toimii objektin vaativana predikaattina. Ensimmäisessä runossa (kerännyt Strählman) objektina toimii pronomini ”tuo” ja toisessa (kerännyt Lönnrot) monikkomuotoinen siittimen alatyylinen ilmaus ”kulli”. Myös nykypäivän aineistossa ”kuksia” vaatii aina objektin. Ilmaisuu erosi aineiston muista ilmauksista myös sillä, ettei sitä esiintynyt yhdessäkään artikkelissa. Sana oli kuitenkin runsaassa käytössä keskustelupalstoilla (Vauva.fi, kommentti jätetty 06.01.2022).

Näkeehän sen jo siitä, ettei edes hävetä yhtään kuksia kameroiden edessä vierasta tai ylipäätään ketään.

Nykypäivän aineiston lainauksessa kuksitaan ”vierasta tai ylipäätään ketään”. ”Kuksia” vastaa siis ennakkopäätelmäni siitä, etteivät verbin merkitys ja käyttö ole muuttuneet runojen ajasta tähän päivään. Sanasta ei löytynyt epäseksuaalisia merkityksiä runoista eikä nykypäivän aineistosta. Toinen ennakkohavaintojeni mukaan samana pysynyt merkitys esiintyy ilmaisussa ”kyntää”. Kyseinen ilmaisu tuli eniten vastaan aiheesta aiemmissä tehdyissä tutkimuksissa ja artikkelissa, ja sitä on käsitelty myös muissa kalevalaiseen kansanrunouteen toisista näkökulmista liittyvissä lähteissä. SKVR:ssa ”kyntää” toi 51 osumaa, mutta näistä kaikki vastasivat enemmän sanan ”kyntää” epäseksuaalista merkitystä (SKVR VII2). Alla olevassa runokatkelmassa ”kyntäminen” näkyisi siis ensimmäisessä säkessään ensisijaisesti maan muokkaamista tarkoittavana tekemisenä.

Lähin piennä kyntämään,
 Vaivassa vakoamaan,

Isän polven korkeissa,
Äitin varttinän pituisissa.

Kynnin kymmenen vakoa,
Kaheksaane kannustelin;
Heitin varsani vaolle,
Musta ruunan mullokselle;
Leikkasin lepästä latvan.

Runossa hyödynnetään lukusanoja ja kynnetään kymmenen vakoa. Nykypäivän aineistossa kyntäminen koski aina vain yhtä tiettyä kohdetta kerrallaan. Vaikka myös ”vako” voi aiemmassa luvussa mainitun ”kolon” tavoin olla kiertoilmaus vulvalle (Jussila, Länsimäki 1994: 608), vie runossa mainittu vakojen määrä yhteyden kauemmaksi sen nykypäivän merkityksestä. Kontekstia tarkastellaan tässä luvussa vain yksittäisten runokatkelmien perusteella. Jos runoa käsittelee sen ennakkotiedon valossa, että sen on tarkoitus kertoa maanviljelystä, on se tulkittavissa hyvin arkiseksi kuvailurunoksi pienen lapsen ja varsan yhteisestä kyntöretkestä. Runo hyödyntää myös muita luontosanoja, kuten varsaa. Varsaa ei löytynyt yhdestäkään nykypäivän aineistoista, mutta vähemmän yllättävästi *Seksisanakirja* antaa myös sille merkitykseksi peniksen (Jussila, Länsimäki 1994: 612). Kun yhdistää ajatuksen kyntämisestä seksiä tarkoittavana metaforana, vaosta vulvana ja varsasta peniksenä, muuttuu runon tarkastelunäkökulma varsin toisenlaiseksi. On mahdollista, että koko katkelma itsessään on monimerkityksinen. Pelkästään sanan ”kyntää” ulkopuolisista sanoista ei voi päätellä runon olevan millään tavalla epäseksuaalinen. Päinvastoin, sillä runon muut sanat vain vahvistavat ”kyntämisen” merkitystä nimenomaan seksuaalisena aktiviteettina.

Kuten sanan ”kuksia” kohdalla, kyntäminenkin ei toimi yksinään. Lönnrotin keräämässä runossa (SKVR XV) ilmaisun MA-infinitiivin illatiivimuoto ”kyntämään” saa parikseen jälleen peniksen monikkomuotoisen alatyylisen nimityksen ”kyrvät” (Jussila, Länsimäki 1994: 253–255) joka paljastaa runon liittyvän nimenomaan seksiin ja kyntämisen toimivan näin metaforana.

Tule jo kyrpäjen kuningas, paljaspää papurokallen,
pane kyrvät kyntämään, kivekset kilisemään,
nahkapallit naukumaan, päästä kyrvät kytkyistä,
karvavarret kahleista.

Kyseessä oleva kyntämisen käsitteen sisältävä runo on yksi Lönnrotin Kalevalasta pois jättämiä tekstejä (Yle.fi, 2014). Kyntämistäkin ei ole kuksimisen tavoin juurikaan käytetty uutisissa tai

asiamedioissa. Sen sijaan se on monimerkityksensä takia suosittu monenlaisissa sanaleikeissä. Esimerkiksi Yle.fi-sivustolta löytyvä kirja-artikkeli (Nowak, 2014) hyödyntää kyntämisen polysemiaa ilmaisussa ”Ei naista tarvitse kyntää kuin syyspeltoa”.

4 Päättäntö

Tutkielmaani koostaessa ennakko-oletukseni oli, että konteksti vaikuttaa merkittävästi seksuaalisen merkityksen syntymiseen ja tunnistamiseen. Analyysini jälkeen on kuitenkin huomattava, että varsinkin SKVR:n aineistossa olevista runoista kontekstia on toisinaan mahdotonta päätellä. Kielessä, jossa seksille syntyy metaforia jatkuvasti, on vaikea edes kielitieteen keinoin pyrkiä erottelemaan epäseksuaaliset ja seksuaaliset merkitykset toisistaan. Tunnistaminen vaatiikin valtavasti yhteistä yleistä tietoa ja havaintoja merkityksen muuttumisesta. Teoriaosuudessa olin pohtinut paljon metaforan ja metonymian määritelmää. Aihetta tutkiessa kävi kuitenkin ilmi, etteivät kaikki seksistä käytetyt kiertoilmaisut suinkaan ole laskettavissa metaforiksi. Esimerkiksi ”kuksia” toimii omana sananaan, eikä sillä ole muuta merkitystä kuin toimia kiertoilmaisuna tai nimenomaan seksiä tarkoittavana verbinä. Sitä ei siis voi edes laskea kiertoilmauksi, vaikka sen merkitys saattaakin olla epäselvä, eikä usko, että kyseistä verbiä käytettäisiin esimerkiksi seksuaalikasvatuksessa. Se on siis merkityksen muuttumisen sijaan aivan uusi, vain tätä tarkoitusta varten luotu sana. Metonymiaa, eli saman sanan merkityksen muuttumista joksikin läheiseksi sanaksi tai koko kokonaisuutta tarkoittavaksi sanaksi, ei esiintynyt aineistossa laisinkaan. Tämä johtuu ehkä siitä, että ”kuksimista” lukuun ottamatta jokainen ilmaisuista sai osiin pilkottuna useamman kuin yhdenlaisen merkityksen eikä näin ollen ollut edes varsinaisesti muuttanut koko merkitystään mihinkään suuntaan. Kokonaisten ilmaisujen kohdalla ei myöskään voi puhua metonymiasta, sillä ilmaisujen lähtökohtana olleet varsin arkiset ja mitään sen seksuaalisempaa tarkoittaneet ilmaisut olivat merkityksensä muutoksista huolimatta muuttuneet joksikin muuksi kuin läheiseksi sanakseen. Esimerkiksi ”ketun” suhteen merkityksen muutos oli tapahtunut itsensä ”ketun” merkityksen kautta eikä viitannut kokonaisuuksiin. Tästä syystä ilmaisuista lähes kaikki olivat lähempänä metaforan kuin metonymian käsitettä.

En tässä tutkielmassa avannut syitä merkityksen muutokselle pakollisesta ulkoisesta voimasta (Itkonen 1966). Vaikka on selvää, että osa ilmaisuista, esimerkiksi ”nuolla jäkälää”, on käynyt läpi muuttuvan merkityksen, ei sille löytynyt näin pintapuolisessa tutkimuksessa varsinaista syytä. Siinä missä ”ketu” on nähty myös kansantaruissa maskuliinisena saalistajana, oli jäkälän merkitys feminiinisenä kehittynyt jonkin muun kuin sanan itsensä merkityksen tai ominaisuuksien takia. On otettava huomioon myös sanojen epäseksuaaliset monimerkityksellisyudet ja hankaluudet esimerkiksi ketun feminiinisuuden tai maskuliinisuuden tarkastelemisessa. Koska nykypäivän aineistoni oli suurimmaksi osaksi tosi-tv-viihteen mukanaan tuomia lausahduksia, on perusteltua kuitenkin väittää ulkoisen voiman johtuvan sosiaalisista syistä. Metaforien luomisen tarve on

syntynyt halusta puhua seksistä jollain taivalla peiteltymin. Viihteelle ominainen kielen vitsikkyys on edesauttanut metaforien syntymistä myös valmiiden teorioiden vastaisesti, ja siksi aihe vaatisikin suuresti pitkällisempää tutkimusta saavuttaakseen kohteistaan paremman varmuuden.

Kontekstin merkitys useiden ilmaisujen merkityksen tunnistamiseksi oli oletettavan tärkeä. On kuitenkin huomattavaa, että useasta aineistoni ilmaisusta merkitys oli pääteltävissä myös tietämättä sen kontekstia. Esimerkiksi sanan sija tai se, saiko se käytössään objektin, kertoi samalla sanan seksuaalisesta tai epäseksuaalisesta tarkoituksesta. Kontekstin tunnistaminen varsinkin nykypäivän aineistosta vaati kuitenkin merkittäviä ennakkotietoja käsiteltävä asiasta tai aiemmista seksimetaforista. Iltapäivälehtien artikkeleissa oli saatettu selittää kyseessä olevan nyt metafora seksille, mutta näissäkin yhteyksissä seksistä käytettiin uutta metaforaa itse sanan ”seksi” sijaan. Teoriaosuudessa mainitsemani Larjavaaran (2007) lainaus siitä, että sormi olisi eri sormi joka kerta kun sillä osoittaa uutta sormea, osoittautui tämän kandidaatintutkielman kannalta vääräksi tiedoksi. Sana ”jäkäle” tosiaan saa aivan eri merkityksen riippuen siitä yhteydestä, jossa sitä käytetään. Kyllä, jäkäle on eri jäkäle joka kerta, kun sitä nuolee eri poro. Sekin on sana, jota tosiaan voi käyttää esimerkkinä suomen kielen sanojen polysemiasta. Diskurssin muuttuminen kesken tekstin saattaa tuoda ongelmia lukijalle. Tutkimuksen kannalta olisi mielenkiintoista tietää, kuinka oikein tulemme pärjäämään jatkuvasti lisääntyvien kiertoilmaisuksien kanssa. Analyysini ei käsitellyt sen syvemmin metaforien syntyä. Metaforien syntymisestä tai niiden luomistarpeesta johtuen osa seksin kiertoilmaisista voitaisiin varmaan laskea eufemismeiksi.

Tutkimussuunnitelmaani mukailten pyrin pitämään tutkielman hyvin suppeana, joten lopullisesta tekstistä jäi pois paljon mahdollisia tutkimuskohtia. Esimerkiksi jokaisen ilmaisun etymologia jää tässä tutkielmassa valitettavan lyhyeksi ja pintapuoliseksi. Tarkemman etymologian selvittämisen pois jättäminen on mahdollistanut kuitenkin syventymisen ilmaisujen semanttisiin rooleihin. Alkuperäisestä aineistonkeruusta poiketen tutkin tässä tutkielmassa vain murto-osaa kaikista niistä ilmaisuista, jotka tutkimuksen aikana keräsin. Osa tästä aineistosta on esitelty tämän tutkielman liitteissä. Aihetta voisi tutkia vielä vaikka kuinka paljon, esimerkiksi saavutettavuuden ja kielipolitiikan näkökulmasta. Käyttämättä jääneitä ilmaisuja voisi myös lähteä läpikäymään alusta lähtien samalla tekniikalla, kuin tässä kandidaatintyössäkin esiteltyt ilmaisut on tutkittu. Muita kielitieteen tutkimusaloja tästä näkökulmasta hyödyntäviä tutkimusaiheita voisi olla seksimetaforian tulevaisuus sosiolingvistiksestä näkökulmasta tai anglismien ja muiden kielten vaikutus seksimetaforien syntymiseen. Esittelinkin analyysiosiossani hieman ilmaisua ”netflixii ja chillii” joka

voisi olla loistava esimerkki tällaisesta.

Hartaasti tässä tutkielmassa siteeraamaani, vuoden 1994 *Suomen kielen seksisanakirjakin* kaipaisi päivitystä. Sadankin uuden sanan lisäys onnistuisi pelkkää tosi-tv-viihdettä kuluttamalla. Mainitsin johdantoluvussa kuunnelleeni Kieli keskellä kitaa -podcast-jaksoa hyvien lähdeviitteiden toivossa. Podcastissa esitettiin mielenkiintoinen toteamus, jota kannattaisi varmasti hyödyntää pohtimisessa myös myöhemmin. Seksimetaforat ja lähes metaforan piirteitä saavat, monimerkityksiset verbit syntyvät aina tarpeesta peitellä tai kaunistella tapahtuvia asioita. Kalevalaiset runot ovat nykypäivän aineistojen ja tutkimusten valossa helposti analysoitavissa piiloeroottisiksi. Piirre ei ole muuttunut vuosisadoissa mihinkään, ja piiloerotiikkaa hyödynnetään yhä samalla tavalla kuin kalevalaisten runojenkin aikaan. Onkin aiheellista kysyä, voisivatko tosiaan vuonna 2020 keksityt uudet, seksistä käytetyt metaforat olla sellaista modernia nykyaikaista runoutta. Olisiko seksistä puhuminen kielikuvin jo eräänlaista runoutta itsessään?

5 Lähteet

- ALANKO-KAHILUOTO, OUTI – KÄKELÄ-PUUMALA, TIINA 2014: *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä. SKS.*
- HEIKKONEN, TANJA – KÄHKÖNEN, SANNA 2020: - *Tempparikaato, vetopäivä ja kettu kävi kolossa näiden merkityksen tietää moni sellainenkin, joka ei ole Temptation Islandia katsanut.* Yle.fi, päivitetty 30.09.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11563466> (14.03.2022)
- HOSIAISLUOMA, YRJÖ 2003: *Kirjallisuuden peruskäsitteitä.* Avain.
- ISOJÄRVI, PIA 1997: *Seksuaalifantasioita 1800-luvun alun kalevalamittaisessa runoudessa.* Elektroloristi 1/1997. <https://journal.fi/elore/article/view/78219/39118>
- JALAVA, LOTTA – KAUPPINEN, JARKKO – TERVONEN, RIIKKA 2020: *Karvalammella ongella.* Kotus blogi, Kielikorva. https://www.kotus.fi/nyt/kotusblogi/kielikorva/karvalammella_ongella.33319.blog
- JOKI, LEENA 2020: *Eihän kahta rakastella sovi.* Kielikello 1/2020. <https://www.kielikello.fi/-/eihan-kahta-rakastella-sovi> (14.3.2022)
- JUSSILA, RAIMO – LÄNSIMÄKI MAIJA 1994: *Se siitä – suomen kielen seksisanakirja.* WSOY. 193, 218, 242, 253 – 255, 262, 310, 608.
- KANGASNIEMI, HEIKKI: 1997: *Sana, merkitys ja maailma. Katsaus leksikaalisen semantiikan perusteisiin.* Finn lectura.
- KAUPPINEN, JARKKO 2016: *Kieli keskellä kita. Seksuaalisuuden kognitiiviset käsittemetaforat 1800 luvun kansanrunoudessa.* Pro gradu. Turun yliopisto.
- KAUPPINEN, JARKKO 2017: *Suorantaa kyntämässä – katsaus seksuaalisiin kiertoilmauksiin* Kielikello 1/2017.
- KIELITOIMISTON SANAKIRJA. 2021. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Verkkojulkaisu. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 11.11.2021. https://www.kotus.fi/sanakirjat/kielitoimiston_sanakirja.
- KOIVUSALO, E. 1963: *Suomalaisen sananviljelyn varhaisvaiheita.* Virittäjä, 67(3), 276. <https://journal.fi/virittaja/article/view/34641>
- KONTULA, OSMO 2000: *Media seksuaalikasvattajana.* Teoksessa Kontula, O. & Lottes, I. (toim.), *Seksuaaliterveys Suomessa.* Tampere: Tammer-Paino Oy.
- KUPIAINEN, UNTO 1949: *Lyhyt runousoppi.* WSOY. 25-26.

- KUUSI, MATTI 1953: *Kalevalaisen runon alkusointuisuudesta*. Virittäjä, 57(2), 198.
<https://journal.fi/virittaja/article/view/32910>
- MANNINEN, TUOMAS 2015: *Nimen rivo historia: Kurikka on ikivanha mahtiesine ja kalu*. Ilta-Sanomat 03.03.2015. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000000887545.html> (01.06.2022)
- LARJAVAARA, MARTTI 2007: *Pragmasemantiikka*. SKS.
- LATVALA, JUSSI 2016: *Seksistä puhutaan yhdyntöinä, uutisissa neuvotaan antamaan vaikei haluaisi osaammeko oikeastaan yhtään puhua seksistä vuonna 2016?* Yle.fi, päivitetty 09.11.2016. <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2016/11/08/seksista-puhutaan-yhdyntoina>
 uutisissa-neuvotaan-antamaan-vaikei-haluaisi (10.03.2022)
- LEINO, PENTTI 1993: *Polysemia – kielen moniselitteisyys*. Helsingin yliopisto.
- OJANEN, EERO 2019: *Suomen kansan tait ja loitsut*. Minerva. 8-9, 177.
- PIELA, ULLA 2008: *Kalevalan kulttuurihistoria*. SKS.
- SANDHOLM, SAANA 2016: *Lemmenloitsut – kuka puhuu?* Pro gradu. Helsingin yliopisto.
- SIKALA, ANNA-LEENA 1992: *Suomalainen šamanismi*. SKS.
- SUOMEN KIRJALLISUUDEN SEURA. 2008. Suomen kansan vanhat runot. <https://skvr.fi/> (2022)
- TOLONEN, ANNI 2017: *Vanha kansa ei kutsunut naisen sukuelintä hävyksi, sillä sitä ei hävetty Suomen kieli hersyy seksin sanoja*. Aamulehti 12.6.2017. Verkko-versio. <https://www.aamulehti.fi/ihmiset/art-2000007250940.html> (14.4.2022)
- TERHO, SANNA 2015: *Kiihkoa kaipauksen tasangolla – seksuaaliefemismien kääntäminen harlequin kirjoissa*. Pro gradu. Tampereen yliopisto.
- TERVONEN, RIIKKA 2014: *Kävisitkö lampaalta ketun ottamassa?* Kieli kartalla 1/2014. <https://www.kielikello.fi/-/kavisitko-lampaalta-ketun-ottamassa> (31.05.2022)
- VANHAN KIRJASUOMEN SANAKIRJA. 2021. Helsinki: Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 26.11.2021. <https://kaino.kotus.fi/vks/?p=main>
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos sekä Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Verkko-versio. <http://scripta.kotus.fi/visk> (1.11.2008).
- URBAANI SANAKIRJA – SUOMEN SUURIN SLANGISANAKIRJA. www.urbaanisanakirja.com

Tämä lähdeluettelo on muotoiltu Virittäjän ohjeiden mukaan.

LIITE 1

Taulukko 2: Kiertoilmaisut ja verkkomediat, joissa ne ovat esiintyneet

Ilmaisu	Media
bylsyä	Ilta-Sanomat
heiluttaa peittoa	Nelonen
humputella	Ilta-Sanomat
kettu kävi kolossa	Seiska
matonpesu	Yle Uutiset
netflixii ja chillii	Ilta-Sanomat
nuolla jäkälää	Seiska
rypytetään piirakkaa	Yle Uutiset
pökköä pesään	Ilta-Sanomat
vaakamambo	Ilta-Sanomat
vähän panin	Yle Uutiset

Linkit taulukossa esiintyvien ilmaisujen esiintymisartikkeleihin:

<https://www.nelonen.fi/ohjelmat/temptation-island-suomi/2141306-juho-ja-fanni-heiluttavat-peittoa-suoraan-kameran-edessa---sessio-on-lopulta-pannukakku-paskaa-seksia?page=42>

<https://www.is.fi/seksi-parisuhde/art-2000005578239.html>

<https://www.is.fi/seksi-parisuhde/art-2000005578239.html>

<https://www.is.fi/seksi-parisuhde/art-2000005578239.html>

<https://www.is.fi/seksi-parisuhde/art-2000008092407.html>

<https://www.is.fi/seksi-parisuhde/art-2000000224620.html>

<https://yle.fi/uutiset/3-11563466>

<https://yle.fi/uutiset/3-11563466>

<https://yle.fi/uutiset/3-11563466>

LIITE 2

Taulukko 3: Vauva.fi-sivuston keskustelupalstalla esiintyneet ilmaisut

Ilmaisu	Julkaisupäivämäärä
jörniä	https://www.vauva.fi/keskustelu/4487268/ketju/ovulaatio_huomenna_miten_kannattaa_jornia
pamputtaa majavaa	Vauva.fi-keskustelufoorumi
patjatanssi	Vauva.fi-keskustelufoorumi
nussia	https://www.vauva.fi/keskustelu/3506719/en-osaa-nussia
kuksia	https://www.vauva.fi/comment/54048386
kirnuta	https://www.vauva.fi/comment/8452447
kyntää	https://www.vauva.fi/keskustelu/1475600/ketju/pidatko_siita_kun_kyrpa_kyntaa_vakoa_ja_kylvaa_sin

LIITE 3

Tutkielman runoaineisto

SKVR IV2

1562. Skuoritsa. Stråhlman, K. n. 59. 1856

SKVR VII

1327. Suonenjoki. Vehviläinen, Annikki n. 32. -1920-21.

SKVR VII2

1045. Kovero. Lönnrot U, n. 60. -38.

SKVR XIII2

6568. Rautjärvi, Punjärven kylä. Lilius, L. 423. 91.

SKVR VII3 loitsut

149. Kaavi. Hyvärinen E. J, n. 129. -06.

SKVR VII4 loitsut

1630. Impilahti Polén n. 6. -47.

SKVR VII4 loitsut

1670. Liperi. Äyräpää n. 5. -71.

SKVR XIII3

9960. Lönnrot, E. 1837

SKVR XV

672. Kitee tai Ilomantsi. Lönnrot, E. Lönnrotiana 1:407. 1828.